

2017-09-07

Dnr 2017.237, 879

2017-09-12

Ku2017/01534/DISK

Kulturdepartementet
Enheten för diskrimineringsfrågor
Regeringskansliet

Nästa steg? – Förslag för en stärkt minoritetspolitik, delbetänkande (SOU 2017:60)

Sammanfattning

Strömsunds kommun är samisk förvaltningskommun. Yttrandet tar därför främst sin utgångspunkt i de förslag som rör urfolket same. Även om kommunen är positiv till förslagen så ser vi mycket stora utmaningar att kunna leva upp till dem rent praktiskt. Det är en stor utmaning att integrera minoritetspolitiken med andra politikområden.

Vi anser att utredarens förslag fortfarande är relativt vaga, för att minoritetspolitiken ska få en större genomslagskraft i Sverige.

- Positivt i utredningen är förslaget att överföra regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter inom förskola och äldreomsorg från minoritetslagen till skollagen respektive socialtjänstlagen.
- Vi delar inte utredningens förslag om att endast en myndighet ska följa upp, främja och samordna minoritetspolitiken. Vi förordar att Saminget som har specialkompetens när det gäller urfolket samerna, de samiska språken och den samiska kulturen tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholm får fortsätta arbetet med uppföljning av minoritetspolitiken.
- När det gäller statsbidraget är vår bedömning att det är svårt att få det att räcka till då bidraget varit detsamma sedan 2011 och inte följt den allmänna kostnadsutvecklingen.

Allmänna synpunkter

För ett genomslag för minoritetspolitiken instämmer vi i att den kan behöva integreras bättre inom andra politikområden som utredningen påtalar. Förslaget att överföra regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter inom förskola och äldreomsorg från minoritetslagen till skollagen respektive socialtjänstlagen är positivt. Vi anser att förslaget är nödvändigt för att stärka medvetenheten om lagen inom olika förvaltningar, integrera de minoritetspolitiska frågorna inom de olika sektorsområdena och ge ökad genomslagskraft i förvaltningskommuner.

2017-09-07

Dnr 2017.237, 879

2017-09-12

Ku2017/01534/DISK

Detsamma gäller för förslaget att det ska anges i en särskild bestämmelse att kommuner och landsting ska anta dokumenterade minoritetspolitiska mål och riktlinjer som ska följas upp och att de ska vara skyldiga att lämna uppgift om sådana mål och riktlinjer på begäran från den myndighet som ansvarar för uppföljningen av minoritetspolitiken. Detta anser vi också vara ett tydligt mål för att de som jobbar och berörs av minoritetspolitiken ska få förståelse för det lagstadgade ansvaret de har gentemot de nationella minoriteterna.

Strömsunds kommun ställer sig i grunden positiv till förslagen i betänkandet för en stärkt minoritetspolitik, men vi ser mycket stora utmaningar i att kunna leva upp till förslaget rent praktiskt. Det är en stor utmaning att integrera minoritetspolitiken med andra politikområden.

Några exempel på detta är följande kommentarer utifrån citat i betänkandet:

- *"Majoritetssamhällets kunskaper om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken liksom deras plats i Sverige i dag och historiskt är fortfarande högst bristfälliga" (s 15).*

Kommentar:

Generellt finns det brister kring "majoritetssamhällets" kunskaper kring sin egen historia för att inte tala om "majoritetssamhällets" bristande kunskaper om de nationella minoriteterna, minoritetsspråken och urfolket samerna. Det är en övergripande samhällsfråga och kan inte enbart vila på kommunnivå att ansvara för påfyllnad av sådana kunskaper.

- *"Utredningen konstaterar ... att barn och unga kommer till tals i för liten utsträckning. Utredningen föreslår därför att det anges i lagen att myndigheter särskilt ska beakta förutsättningar för barn och unga som tillhör nationella minoriteter i frågor om inflytande och samråd" (s 17).*

Kommentar:

Redan i dag har kommunerna generellt svårigheter att beakta förutsättningarna för barn och unga i frågor om inflytande och samråd. Detta redan innan man har vägt in aspekten kring de nationella minoriteterna och urfolket samerna.

- *"... regleringen av de nationella minoriteternas rättigheter inom förskolan (avsnitt 6.3.5)..." (s. 17) samt förslagen kring förskola i förvaltningsområde (s. 162-173).*

Kommentar:

I dagsläget råder stora rekryteringssvårigheter av förskollärare både lokalt och regionalt. Lokalt råder även svårigheter att få tag i utbildade barnskötare till kommunens förskolor. Eftersom kommunen idag har mycket svårt att säkerställa tillgången på personal med rätt kompetens inom förskolan

2017-09-07

Dnr 2017.237, 879

2017-09-12

Ku2017/01534/DISK

kan förslaget, att förtydliga skollagen så att det framgår att kommuner inom förvaltningsområdena är skyldiga att erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i förskola som bedrivs på finska, meänkieli eller samiska inom fyra månader från att vårdnadshavaren anmält önskemål, nästan bli omöjligt att leva upp till.

Av utredningen framkommer det att minoritetspolitiken sedan den inrättades 2010 har tagit viktiga steg framåt. Majoritetssamhällets kunskaper om de nationella minoriteterna, framför allt samerna, och minoritetsspråken liksom deras plats i Sverige i dag och historiskt är dock fortfarande högst bristfälliga.

Trots att lagen funnits i sju år är det sällan statliga förvaltningsmyndigheter bedriver verksamhet kopplad till grundskyddet om de inte får särskilda uppdrag eller ekonomiska medel för sådant arbete. Bristen på kunskap förklarar svårigheterna att få kommuner, landsting och andra myndigheter att på allvar ta sig an sina skyldigheter inom minoritetspolitiken. I ett övergripande samhällsperspektiv skulle minoritetsfrågorna behöva lyftas.

När det gäller statsbidraget är bedömningen att det är svårt att få det att räckas till då bidraget varit detsamma sedan 2011 och inte följt den allmänna kostnadsutvecklingen.

Att kommunerna valt att anställa samordnare har visat sig vara framgångsrikt för det lokala minoritetsarbetet. Utredningen föreslår att samordnarens tjänst i första hand bör bekostas av kommunens budget för att de faktiska merkostnaderna som lagen innebär ska kunna finansieras av statsbidraget. Ansvaret för minoritetsperspektivet bör vara en angelägenhet för kommunorganisationen och statsbidraget skulle då ge ett större utrymme för att synliggöra och informera om bestämmelserna i minoritetslagen samt att en större möjlighet skulle finnas för att föra arbetet med minoritetspolitiken framåt i kommunerna. Arbetet med att integrera minoritetspolitiken inom alla sektorer i offentlig verksamhet är någon som vi måste sträva efter.

Nästa steg för en stärkt minoritetspolitik bör vara att samerna i minoritetspolitiken benämns och tillgodoses som det urfolk samerna är och att särskild hänsyn tas till de rättigheter som tillkommer ett urfolk. Vi anser att utredningens förslag fortfarande är relativt vaga, för att minoritetspolitiken ska få en större genomslagskraft i Sverige.

I kommittédirektiven anges att förutsättningar för individer med funktionsnedsättning som tillhör de nationella minoriteterna och personer med sammansatta vårdbehov ska utredas. Det går inte att återfinna någon del i

utredningen som tydligt återkopplar till denna del av direktiven. Utredningen har tagit fast på de områden som hittills prioriterats i lagstiftningen; förskola/skola och äldreomsorg.

1. Författningsförslag

I förslagen lydelse 5 b §, andra stycket,

"Kommuner och landsting ska göra de kartläggningar som behövs" (s. 25)

Vi föreslår att ordet *"kartläggning"* tas bort och ersätts med språk- och kulturinventeringar. Detta ordval bör i sådana fall användas även i framtiden.

4. Utvärdering av minoritetslagstiftningen

Samråden ger delaktighet och inflytande för urfolket samerna och de nationella minoriteterna samt att det är viktigt att barn och unga kommer till tals. Vi instämmer med utredaren att det behövs ett förtydligande av vad det innebär att samråda, regeringen bör även se över en samrådsguide för just detta ändamål.

För att uppfylla regeringens intentioner med minoritetspolitiken måste statsbidraget höjas. Detta för att nå en långsiktig hållbar implementering av lagen i kommunens verksamheter.

Vi ifrågasätter varför utredningen inte har nämnt att regeringen bör överväga att minst fördubbla statsbidraget till de samiska riksorganisationerna då de samiska civilsamhällesorganisationerna inte omfattas av förordningen 2005:765. Istället lämnas ett bidrag till Sametinget på 600 tkr för stöd för verksamhet som bedrivs av samiska organisationer. *"Minoritetspolitiken ligger inte till grund för de statliga medel som Sametinget erhåller via myndighetens regleringsbrev" (s. 287).*

Vi ställer oss frågande till varför utredningen rekommenderar att införa statsbidrag som kan sökas av kommuner i samarbete med minoritetsorganisationer eftersom minoritetsorganisationer inte finns i alla förvaltningskommuner.

Förvaltningskommuner har därför inte samma möjlighet att söka medel ur det extra statsbidraget. Överföring av oförbrukade medel ska kunna föras vidare mellan budgetåren utan nuvarande restriktioner.

Utredaren skriver att det varken i minoritetslagen eller av minoritetsförordningen följer någon skyldighet för kommunen att anställa någon som samordnar arbetet med minoritetspolitiken. Samordnarens funktion har dock lyfts fram som en viktig framgångsfaktor i årsrapporterna från uppföljningsmyndigheterna (s. 122).

För att minoritetspolitiken ska integreras i kommunerna och dess verksamheter, gäller det att öka kunskaperna om urfolket samerna och minoriteterna. Av den anledningen är den samordnade funktionen av stor vikt.

5. Uppföljning av minoritetslagen

Vi instämmer inte i utredarens förslag om en ny särskild myndighet. Regeringen bör behålla den nuvarande ordningen för att följa upp, främja och samordna minoritetspolitiken. Samarbetet mellan Sametinget och Länsstyrelsen i Stockholm har varit framgångsrikt och kan ytterligare förbättras med långsiktiga mål. Språk- och kulturkompetens är av yttersta vikt i ett uppföljningsarbete.

Uppföljningsmyndigheten ska fortsatt ha språk- och kulturkompetens beträffande urfolket samerna och minoriteterna samt deras språk. Sametinget ansvarar för urfolket samerna och de samiska språken, personalen har specialkompetens och kunskaper i samiska både i tal och skrift samt kunskaper om den samiska kulturen och samhället. Man bör dock ta i beaktande att de samiska språken, delas in i tre huvudvarieteter, som i sin tur delas upp i nio varieteter.

Vi instämmer i att ett utökat ansvar för existerande tillsynsmyndigheter (skolinspektionen och inspektionen för vård och omsorg) är en lämplig väg att gå för att åstadkomma en prövning av den enskildes minoritetsrättigheter om bestämmelser om minoriteterna införs i skollag respektive socialtjänstlag.

6. Förskola på minoritetsspråk m.m.

Arbetet med tvåspråkighet och språkrevitalisering betonar förskolans och skolans betydelse. Omfattningen av antalet timmar som en verksamhet bedrivs på har en stor och avgörande betydelse för hur väl man lyckas med mål som tvåspråkighet samt språkrevitalisering.

Utredningen föreslår lydelsen "*hela eller en väsentlig del*" (s. 28). Vi anser att lydelsen "*väsentlig del*" kan komma att ge utrymme för en restriktiv tolkning.

"*Väsentlig del*" måste förtydligas ytterligare för att inte kunna misstolkas. Det är också av största vikt att "*Läroplan för förskolan*" kompletteras och revideras med den eventuellt nya lagstiftningen.

Personalbristen inom förskola, skola och äldreomsorg är oroväckande och vi delar utredningens uppfattning att det måste in särskilda insatser för att

förhindra det. Vikten av modersmålstalare, kulturkompetens och traditionella kunskaper bör dock lyftas fram.

7. Äldreomsorg på minoritetsspråk

Utredaren föreslår lydelsen "*hela eller en väsentlig del*" (s. 30). Vi anser att lydelsen "*väsentlig del*" kommer att ge utrymme för en restriktiv tolkning. Vi anser att *väsentlig del* måste förtydligas ytterligare för att inte kunna misstolkas.

Kommuner ska, enligt förslag till ändring i socialtjänstlagen, vara skyldiga att informera den som ansöker om äldreomsorg om minoritetsrättigheterna. Vi menar att informationsskyldigheten om medborgares rättigheter redan idag finns i kommunen, även vad gäller minoritetslagstiftningen. Om informationsskyldigheten samt begäran om omsorg på ett minoritetsspråk ska regleras i socialtjänstlagen måste också frågan om överklagningsrätten belysas, kanske då i kommande översyn av socialtjänstlagen.

Vi anser inte att det finns anledning att förtydliga bestämmelserna om äldreomsorgens värdegrund. De bestämmelser om värdegrund i äldreomsorgen som finns i socialtjänstlagen är tillräckliga för att socialnämndens uppdrag ska framgå: Att erbjuda individanpassad omsorg och att den äldre ska få ett gott bemötande även om man tillhör en nationell minoritet med andra språkliga och kulturella behov och rättigheter.

Det är svårt att överblicka konsekvenserna som en skärpning av rätten till äldreomsorg på minoritetsspråk (främst samiska) skulle innebära. Vår främsta oro inför framtiden är personalförsörjningen i våra verksamheter som redan idag är i ett ansträngt läge. Vi befarar att kombinationen vård-, språk- och kulturkompetens på sikt kan bli ett stort hinder för att klara lagens intentioner.

Vi ställer oss frågande till om tillägg av två mål i examensbeskrivningen för socionomexamen har någon direkt koppling till biståndshandläggares arbete. Det finns biståndshandläggare med annan utbildningsbakgrund. Även chefer på olika nivåer inom äldreomsorg och med skiftande utbildningsbakgrund kan i så fall behöva motsvarande kunskaper.

8. Tillgång till personal med språk- och kulturkompetens

Personal inom vård och omsorg samt förskola med språk- och kulturkompetens är viktiga faktorer inom minoritetsarbetet. I förslaget där utredaren nämner att utbilda personal på kort sikt bör man tänka på vilken grad av kompetens man vill uppnå.

Det är även viktigt att nya mål i examensbeskrivning gällande urfolket samerna och minoriteter läggs till inom yrkesutbildningar, samt kompetensutveckling av befintlig personal.

9. De nationella minoriteternas behov inom hälso- och sjukvård

Vi vill inledningsvis påtala att inte enbart landsting och regioner utan även kommuner är stora vårdgivare genom sitt ansvar för hemsjukvård. Strömsund har tillsammans med övriga kommuner i Jämtlands län haft ansvaret för hemsjukvård i såväl ordinärt som särskilt boende sedan 1992.

Vi anser att ett samiskt centrum för hälsa är av stor vikt i Sverige. Utifrån de nätverk och samarbeten som redan inletts vore det logiskt att förorda en placering inom region Jämtland Härjedalens geografiska område.

Om kunskapskrav i examensbeskrivningen för läkare och sjuksköterskor ska tillföras som utredningen föreslår behöver även övriga yrkesgrupper med utbildning på högskolenivå inom hälso- och sjukvård beaktas med motsvarande krav. Det gäller exempelvis arbetsterapeuter, fysioterapeuter och psykologer.

10. Utvärdering av de samiska språkcentrumen

De samiska språkcentrumen i Östersund och Tärnaby, är en stor framgångsfaktor och ett bra komplement gällande information, material och språkrevitalisering.

11. Kunskapshöjande och synliggörande åtgärder

Kunskapen om nationella minoriteter är överlag väldigt låg bland politiker och tjänstemän. Det borde vara en kommunal angelägenhet att höja kunskapsnivån då man ansökte om att bli förvaltningsområde. Okunskap och ointresse för minoritetsfrågor är en avgörande faktor för framgången av minoritetspolitiken.

Utredaren skriver "sändningar på de nationella minoritetsspråken har central betydelse för synliggörande och revitalisering av språken" (s. 235).

Sveriges radio, Utbildningsradion och Sveriges television bör få ett större ansvar att producera och sända program på de samiska språken.

Utredaren skriver att regeringen bör ge Skolverket i uppdrag att granska läromedel samt att framställa läromedel för undervisning (s. 238).

Det är viktigt att nå ut med kunskap om urfolket samerna och de nationella minoriteterna i grundskolan för att öka kunskaperna och minska fördomar.

Ytterligare sätt att synliggöra urfolket samerna och de nationella minoriteterna är offentlig flaggning (s. 247).

Vi instämmer med utredaren i detta. Vi anser att varje kommun själv ska få ta beslut på vilka dagar som man ska ha offentlig flaggning.

12. Övriga frågor som regeringen bör uppmärksamma

Samerna ser sig som Sveriges urfolk och inte som en nationell minoritet i Sverige. Urfolksrättigheter har ett förstärkt skydd jämfört med övriga minoritetsrättigheter. Folkrättsligt går regelverket för urfolk längre än för övriga minoritetsgrupper i ett land.

Vi anser att samerna ska nämnas som *urfolket samer* istället för en nationell minoritet i lagstiftningarna. Regeringen bör även se över ett starkare skydd för samerna.

Utredaren ger förslag att regeringen bör göra en översyn hur Sveriges nationella minoriteter och minoritetsspråk definieras och benämns (s. 251). "Riksdagen uttalade 1977 att det samiska folket är ett urfolk i Sverige". "Samiska folket är omnämnt i regeringsformen efter en ändring i regeringsformen 2011" (s. 61–62).

13. Konsekvensbeskrivningar

Utredaren skriver gällande ett stärkt grundskydd, att under en mandatperiod arbeta med dessa arbetsinsatser och att en tillfällig kompensation om 100 tkr per kommun för kostnadsökningar bör ske under en fyraårs-period (s. 263–264).

Det är då viktigt att särskilja anslagen åt, att det blir två anslag, det vill säga det ursprungliga generella statsbidraget och kompensationsbidraget.

Grundskyddet och arbetet med det kritiserats och har all anledning att förbättras.